

بخش سوم : فقر و توزیع در آمد

اقتصاد دهم انسانی

تارا علوی آذر

آیا راه‌حلی برای از بین بردن فقر وجود دارد؟

مقدمه

اهداف برنامه‌ریزی‌های اقتصادی در هر کشور:

- * دستیابی به عدالت
- * کاهش انواع نابرابری مثل نابرابری در برخورداری از امکانات (آب سالم، بهداشت، آموزش، امنیت، مسکن و ...)
- * کاهش فاصله‌ی دهک‌های درآمدی
- * نابود کردن فقر
- * تأمین حداقل رفاه اجتماعی برای مردم

رفاه اجتماعی اصطلاحی است که در پی: $\left. \begin{array}{l} - \text{تأمین حداقل نیازهای اساسی آحاد جمعیت کشور} \\ - \text{برخورداری از سلامت در جسم و روح افراد جامعه} \\ - \text{کاهش نابه‌نتجاری‌های اجتماعی} \\ - \text{ارتقای توانمندی‌ها} \\ - \text{مسئولیت‌پذیری افراد جامعه در برابر یکدیگر} \\ - \text{رضایتمندی و شادکامی افراد} \end{array} \right\}$ است.

رفاه اجتماعی در صورت $\left. \begin{array}{l} \text{از بین رفتن فقر} \\ \text{کاهش نابرابری‌ها} \end{array} \right\}$ تحقق می‌یابد.

فقر مطلق و فقر نسبی

فقر یا تهیدستی مطلق - نداشتن حداقل معیشت

فقیر مطلق:

کسی که به نیازهای ابتدایی زندگی مانند: آب سالم، تغذیه، خدمات بهداشتی، آموزش، پوشاک و سرپناه دسترسی نداشته باشد.

افرادی که درآمد آنها از سطح حداقل معیشتی معین کم‌تر باشد، زیر خط فقر قرار دارند.

فقر نسبی:

سطح حداقل معیشت (خط فقر) از یک کشور یا یک زمان به کشور یا زمان دیگر متفاوت است. این امر منعکس‌کننده‌ی تفاوت در نیازها است.

افرادی که در زمانی یا کشوری فقیر به‌شمار نمی‌روند، ممکن است در کشور یا زمان دیگری فقیر باشند.

مثال

فردی در آفریقای مرکزی بالای خط فقر است ولی در همان زمان ممکن است در آفریقای شمالی پایین خط فقر قرار گیرد.

مسکین در ادبیات اقتصادی وضعی بدتر از فقیر دارد، مسکین کسی است که حتی در صورت دسترسی به امکانات معیشتی، توانایی استفاده از آنها را هم ندارد.

وسعت و اندازه‌ی فقر در هر کشوری $\leftarrow$ تابع ۱- درآمد سرانه ۲- میزان نابرابری در توزیع درآمدها هر چه سطح درآمد سرانه در کشوری پایین‌تر یا هر چه توزیع درآمد در کشوری نسبت به کشور دیگر نامعادلان‌تر باشد، میزان فقر عمومی و نرخ فقیر در آن کشور بیش‌تر است.

توزیع درآمد و معیار سنجش آن

● یکی از معیارهای سنجش وضعیت توزیع درآمد $\leftarrow$ شاخص دهک‌ها

برای تشکیل این معیار:

- ۱- مردم کشور را به ده گروه جمعیتی مساوی تقسیم می‌کنند.
- ۲- در این طبقه‌بندی، سطح درآمد از کم‌ترین به بیش‌ترین مدنظر قرار می‌گیرد.
- ۳- گروه اول که ۱۰ درصد اولیه‌ی جمعیت را تشکیل می‌دهند، کم‌ترین درصد درآمد ملی و ۱۰ درصد آخر، بیش‌ترین درصد درآمد ملی را دارند.
- ۴- سهم هر دهک از سهم دهک ماقبل خود بزرگ‌تر یا مساوی و از سهم دهک بعدی کوچک‌تر یا مساوی خواهد بود.
- ۵- مجموع سهم تمامی دهک‌ها برابر با ۱۰۰ خواهد بود.
- ۶- برای به‌دست آوردن شاخصی برای مقایسه‌ی وضعیت توزیع درآمد روش زیر را اجرا خواهند کرد:

$$\frac{\text{سهم دهک دهم}}{\text{سهم دهک اول}}$$

هرچه این نسبت پایین‌تر ← توزیع درآمد عادلانه‌تر است و بالعکس.

سیاست کاهش فقر و نابرابری

● برای مبارزه با فقر و نابرابری باید سیاست‌های مناسب را به کار گرفت:

مهم‌ترین ابزار رویارویی با نابرابری توزیع درآمد ← برقراری یک سامانه و نظام مناسب و کارآمد مالیاتی ← توزیع مجدد درآمد به نحو قانونی ← کاهش تفاوت میان درآمد و ثروت یک گروه محدود و اکثریت چشم‌گیر مردم

اصلاح ساختار توزیع درآمد، عادلانه‌تر کردن آن و مقابله با فقر نیازمند توانمندسازی افراد و به‌ویژه مولد کردن آن‌هاست.

انسان به عنوان مهم‌ترین عامل تولید نیاز به آموزش و تأمین اقتصادی - اجتماعی دارد و هرگونه سرمایه‌گذاری در این زمینه‌ها باعث افزایش بهره‌وری نیروی کار باعث بالا رفتن درآمد ملی می‌شود.

توزیع عادلانه‌ی درآمدها
و کاهش فقر

⇔ ↑ انگیزه برای همکاری و مشارکت عموم در فرایند توسعه‌ی سالم اقتصادی

در جامعه‌ای که بیش‌تر افراد آن در فقر به سر می‌برند و به ناامیدی و عدم اعتماد به خود دچارند، حرکت به سمت توسعه‌ی اقتصادی با موانع جدی روبه‌رو خواهد شد.

اعمال سیاست‌ها در جهت بهبود وضع نامطلوب زندگی باعث تقویت روحیه‌ی امید و اطمینان نسبت به آینده در مردم می‌شود ← ↑ انسجام و همکاری در اجرای برنامه‌های توسعه خواهد شد.

۲۴۳. اطلاعات فرضی جدول روبه‌رو بیانگر وضعیت توزیع درآمد ایران در سال ۱۳۷۷ شمسی «براساس «شاخص دهک‌ها» است. چنان‌چه تفاوت سهم دهک اول الی دهک چهارم هر کدام ا درصد، تفاوت سهم دهک ششم و هشتم ۳ درصد و تفاوت سهم دهک هشتم و دهم ۱۱ درصد باشد، سهم دهک دوم، سهم دهک چهارم، سهم دهک هشتم و سهم دهک دهم به ترتیب چند درصد است؟

(سراسری - ۸۸ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۸۶ و ۸۷)

جدول وضعیت توزیع درآمد ایران در سال ۱۳۷۷ شمسی	
سهم دهک اول	۴ درصد
سهم دهک دوم	؟
سهم دهک سوم	۶ درصد
سهم دهک چهارم	؟
سهم دهک پنجم	۹ درصد
سهم دهک ششم	۹ درصد
سهم دهک هفتم	۱۰/۵ درصد
سهم دهک هشتم	؟
سهم دهک نهم	۱۴/۵ درصد
سهم دهک دهم	؟
۱۰۰٪ جمعیت کشور	۱۰۰٪ درآمد ملی

① پنج - هفت - دوازده - بیست و سه

② پنج - هفت - یازده و نیم - بیست و سه و نیم

③ چهار و نیم - هفت و نیم - دوازده - بیست و سه

④ چهار و نیم - هفت و نیم - یازده و نیم - بیست و سه و نیم

۲۴۴. در رابطه با شکل‌گیری «شاخص دهک‌ها» کدام عبارت نادرست است؟

(سراسری - ۸۲ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۸۶ و ۸۷)

- ① برای تشکیل این معیار، مردم کشور را به ده گروه جمعیتی مساوی تقسیم می‌کنند.
- ② در طبقه‌بندی این ده گروه، سطح درآمد از کم‌ترین به بیش‌ترین مدنظر قرار می‌گیرد.
- ③ در این شاخص، گروه اول که ده درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند، بیش‌ترین درصد درآمد ملی را در اختیار دارند.
- ④ برای سنجش وضعیت توزیع درآمد در جامعه چندین معیار متفاوت وجود دارد که یکی از این معیارهای ساده و مفید شاخص دهک‌ها است.

---

۲۴۶. تفاوت میان درآمد و ثروت یک گروه محدود با اکثریت چشم‌گیر مردم در جوامع از چه طریقی کاهش می‌یابد؟

(سراسری - ۹۱ - کتاب درسی - پاراگراف ۱ - متن صفحه‌ی ۸۸)

- ① افزایش حقوق و دستمزدها و درآمد سرانه و به تبع آن درآمد ملی
- ② با به‌کارگیری یک نظام صحیح مالیاتی و توزیع مجدد درآمد به نحو قانونی
- ③ از طریق تأسیس صندوق‌های قرض‌الحسنه و اعطای تسهیلات اعتباری به نیازمندان واقعی
- ④ آموزش شغلی مستمر و افزایش انگیزش و ایجاد زمینه‌های مناسب به منظور بروز ابتکار و خلاقیت.

۲۴۸. با در نظر گرفتن کدام شاخص‌ها، می‌توان تصویری از وسعت و اندازه‌ی فقر در هر کشور به دست آورد؟

(خارج از کشور - ۸۹ - کتاب درسی - پاراگراف ۳ - متن صفحه‌ی ۸۶)

- ① درآمد سرانه و میزان نابرابری در توزیع درآمد
- ② تولید خالص داخلی و افزایش بی‌رویه‌ی جمعیت در جامعه
- ③ درآمد ملی و پایین بودن شاخص‌های درمانی و بهداشتی
- ④ تولید ناخالص ملی و نادیده گرفتن حقوق اولیه‌ی انسان‌ها

۲۴۹. در کشوری نسبت‌های سهم دهک دهم به دهک اول جامعه از درآمد ملی در سال ۸۱، ۸۲، ۸۳ و ۸۴ به ترتیب برابر با $\frac{۶}{۵}$ ، $\frac{۷}{۵}$ و

۵ محاسبه شده است. وضع توزیع درآمد این کشور در چه سالی مناسب‌تر بوده است؟

(آزاد - ۸۵ - کتاب درسی - پاراگراف ۲ - مکمل صفحه‌ی ۸۷)

۸۱ ④

۸۲ ③

۸۳ ②

۸۴ ①

۲۵۰. یکی از معیارهای سنجش وضعیت توزیع درآمد در جوامع شاخص دهک‌هاست. برای تشکیل این معیار:

(آزمون کانون - ۹۰ - کتاب درسی - مرتبط با صفحه‌ی ۸۶ و ۸۷)

- ① مردم کشور را به ده گروه سنی مساوی تقسیم می‌کنند و گروه آخر که ۱۰ درصد آخر جمعیت را تشکیل می‌دهند، کم‌ترین درصد درآمد ملی را دارند.
- ② مردم کشور را به ده گروه سنی مساوی تقسیم می‌کنند و گروه اول که ۱۰ درصد اولیه‌ی جمعیت را تشکیل می‌دهند، بیش‌ترین درصد درآمد ملی را دارند.
- ③ مردم کشور را به ده گروه جمعیتی مساوی تقسیم می‌کنند و گروه آخر که ۱۰ درصد آخر جمعیت را تشکیل می‌دهند، کم‌ترین درصد درآمد ملی را دارند.
- ④ مردم کشور را به ده گروه جمعیتی مساوی تقسیم می‌کنند و گروه اول که ۱۰ درصد اولیه جمعیت را تشکیل می‌دهند، کم‌ترین درصد درآمد ملی را دارند.

۲۵۳. کدام یک از گزینه‌های زیر با تعریف فقر در مباحث توسعه‌ی اقتصادی هم‌خوانی ندارد؟

(آزمون کانون (با اندکی تغییر) - ۹۰ - کتاب درسی - مرتبط با صفحه‌ی ۸۵ و ۸۶)

- ① فقر مطلق منعکس‌کننده‌ی تفاوت در نیازهاست.
- ② در هر سطحی از درآمد سرانه، هرچه توزیع درآمد در کشوری نسبت به کشور دیگر ناعادلانه‌تر باشد، نرخ فقیر در آن کشور بیشتر است.
- ③ افرادی که درآمد آن‌ها از سطح حداقل درآمد معیشتی معین کم‌تر باشد زیر خط فقر قرار دارند.
- ④ افرادی که قادر به تأمین نیازهای اولیه‌ی خود نباشند فقیر نامیده می‌شوند.

کشوری	سهام دهک اول	سهام دهک دهم
A	۳	۲۷
B	۴	۲۵
C	۶	۳۶
D	۵	۳۱

۲۵۶. چنانچه سهم دهک‌های اول و دهم از درآمد ملی برای ۴ کشور A، B، C و D به‌قرار جدول زیر باشد:

الف) توزیع درآمد در کدام کشور از همه نامناسب‌تر است؟

ب) نام این معیار برای سنجش توزیع درآمد چیست؟

ج) در این وضعیت مردم را به چند گروه جمعیتی تقسیم می‌کنند و کدام گروه‌ها به ترتیب کم‌ترین و بیش‌ترین درصد درآمد ملی را دارند؟

د) اگر درآمد سرانه‌ی کشورها به ترتیب $A = 1800$ ، $B = 20,000$ ، $C = 25,000$ و $D = 25,000$ دلار باشد، مردم کدام کشور از

(آزمون کانون - ۹۱ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۸۶ و ۸۷)

بالاترین سطح رفاه برخوردارند؟

۲) کشور D - شاخص توزیع درآمد - ۲ گروه، گروه اول که ۱۰ درصد

۱) کشور B - شاخص توزیع درآمد - ۲ گروه، گروه اول که ۱۰ درصد

اولیه‌ی جمعیت را تشکیل می‌دهند، بیش‌ترین و ۱۰ درصد آخر کم‌ترین درآمد ملی را دارند - کشور C

اولیه‌ی جمعیت را تشکیل می‌دهند، کم‌ترین و ۱۰ درصد آخر

۳) کشور A - شاخص دهک‌ها - ۱۰ گروه، گروه اول که ۱۰ درصد اولیه‌ی جمعیت را تشکیل می‌دهند، کم‌ترین و ۱۰ درصد آخر بیش‌ترین

بیش‌ترین درصد درآمد ملی را دارند - کشور A

درصد درآمد ملی را دارند - کشور C

۴) کشور A - شاخص دهک‌ها - ۱۰ گروه، گروه اول که ۱۰ درصد اولیه‌ی جمعیت را تشکیل می‌دهند، بیش‌ترین و ۱۰ درصد آخر کم‌ترین

درصد درآمد ملی را دارند - کشور D.

---

۲۵۸. اگر در کشور فرضی A، ۵۰٪ درآمد ملی به ۷ دهک کم درآمد جامعه برسد، درآمد سه دهک باقیمانده‌ی جامعه به ترتیب از راست به

(آزمون کانون - ۹۳ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۸۶ و ۸۷)

چپ عبارت‌اند از: (۱۰٪، ۱۵٪، ...)

۴ ۲۳٪

۳ ۱۰٪

۲ ۲۵٪

۱ ۵۰٪

۲۵۹. درآمد ملی یک کشور در سال‌های ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ به ترتیب (از راست به چپ) ۵۱۰۰، ۵۲۰۰، ۶۳۰۰ و ۶۰۰۰ میلیارد واحد پولی و جمعیت کشور در آن سال‌ها به ترتیب (از راست به چپ) ۶۰، ۶۵، ۷۲، ۷۵ میلیون نفر بوده است. در صورتی که شاخص دهک‌ها در آن سال‌ها به ترتیب (از راست به چپ) ۳، ۳/۵، ۲/۷ و ۲ باشد، کم‌ترین میزان رفاه افراد جامعه متعلق به چه سالی است؟
(آزمون کانون - ۹۳ - کتاب درسی - مکمل صفحه‌ی ۸۶ و ۸۷)

۱۳۸۷ (۴)

۱۳۸۶ (۳)

۱۳۸۵ (۲)

۱۳۸۴ (۱)

پایان